

JANU EV. PURKYNI

Velectěný pane!

Prosím Vás, nehněvejte se, že Vás s takovou mrzutou žádostí obtěžuji; ale já věru nevím už co si počít, nemám groše peněz, a bez těch přece není živobytí možné. Dnes nemohu ani psát, protože nemám tolik peněz, abych si koupila papír. Kdybych sama byla, tak bych si z toho studentského života nic nedělala, jen když si trochu hlad zaženu, ale když se mám starat o tolik krků, to je smutná věc. Já vím že si pomyslíte: „copak já ti mám pomoci, já toho mám sám dost“ — Já také nezapomněla, že jsem posud Vašnostina dlužnice za mnoho — a take bych nikdy Vás neobtěžovala — ale jak si pomoci? — Ten týden dohotovím práci jednu — a nevím, jestli mi ji kdo vytiskne a co za ni dá — a jak jinak vydělávat? Jak budu hotova, osmělím se Vašnosti ji ukázat a o Vaší radu a úsudek prosit. Paní Čermákové jsem kousek četla, než odjela, a líbilo se jí to velmi — nevím, jak budete, Vašnosti, Vy spokojen. Jen se nehněvejte na mě, a můžete-li, tak mi zatím nějaký zlatý zapůjčte. —

S největší úctou Vaše služebnice

Božena Němcová

18 22/5 54.

Velevážený pane i příteli!

List Váš obdržela jsem, i s příloženou 50 f. Poněvadž ste neudali číslo domů — což se mojí vinou stalo — poptával se listonoš na policejní direkcí a tím list později přinesl. Obvyčejně chodí jeden listonoš s listmi, jeden s listmi, v nichž jsou peníze, že ale málokdy peníze dostanu, neznal můj byt.

Jak mne velikomyslný ten dar překvapil, to ani vypovědit nemohu. Kdybych těch nejvroucnějších slov k díkům použila, nevyslovily by můj radostný, vděčný cit. — Když jsem do Prahy přijela, na druhý měsíc bude rok, odevzdali mi dva pánové 60 f co sebrané příspěvky několika dobrých duší. Ale zakrátko nezbylo mi groše; uplatila jsem dva měsíce stravu, obuv a jiné potřeby, které chlapi zde v Praze měli za ten čas, co jsem byla v Uhřích. Od té doby se nikdo nezmínil, a byla zima, nemoce a tak mnoho mnoho trampot. Teprv když jsem už nevěděla si rady, obrátila jsem se zase s prosbou a bylo mi doručeno 25 f. — (Jediná paní, matka to malíře Čermáka, šlechtná, vysoce vzdělaná paní, mně leckdy poslala pomoc, aniž jsem dlouho věděla, odkud ta 5 f každý měsíc přichází.) Každý neumí dát, aby groš v chrsti nepálil, někdy mi byla trpká ta almužna. Raději jsem hlad trpěla, než bych byla řekla takovým — a bohužel právě ti mají, a ti dobří nemají sami nic. — Když jsem i dětem pověděla, od koho jsme takovou pomoc dostali, — pustili jsme se samou radostí do pláče všickni. Dora zvolala: „Mámo, to musí [být] šlechtný člověk, tak nám pomohl rád, a ty ani ho neznáš!“ — Karel ale na to: „Až budu vyučen a půjdu do Vídně, zeptám se pana Šembery, kde ten pán bydlí, a půjdu k němu se poděkovat, a jestli bude mít květiny, já mu je budu opatrovat.“ —

(Zde si v některých domech platí měsíčně tovaryše zahradnického, který každou neděli se přijde podívat na květiny, které chovají, a opatří je.) —

Štědrý dárcce i dar zůstane nám všem navždy v paměti; i Vám, upřímný příteli, velice děkuju, neboť Vaším prostřednictvím se mi toho dobrodiní dostalo. — Já bych Vám byla již několikrát psala, ale dílem nechci často psát, z jistých příčin, dílem take se ostýchám, z nedůvěry, jestli mne opravdu ještě milujete a láska moje zdali Vám milá. Nemějte mi to za zlé, ale když se v takých přátelích zmejlí, jako mi byl Matouš, tu musí důvěra klesat. Já ho žádnými prosbami neobtěžovala; někdy když jsem si mu požalovala, stalo se to pro úlevu duševní a ze zvyku dávného, že jsem mu všechno sdílela. — Vždyť já vím, že on není možný, že, i kdyby měl, neumí hospodařit, aby čeho uspořil. Před vánoci poslal mi po dlouhém čase list a 9 f. List měl tvář jako upřímnou, ale jádro nebylo. Já mu srdečně poděkovala, ačkoliv musím říci, že mi to nebylo milé, poněvadž v listu samé stesky byly, že Fišerovic o všechno přišly, že musí platit, Veruna že potřebuje, že musí dávat hodiny a j. Od té doby jsem od něho nedostala ani řádek. — Je to lhostejnost, je to strach a opatrnost? Nevím, jen tolik vím ze všeho, že to není více starý přítel. — Fanny umřela, dědil 200 f Cm, co měla uložené; nepochlubil se ani? Však on i v jiných věcech se mění, snad se o tom dovíte z jiné strany cos bližšího.

Pan páter Štulc doporučil mne p. Hölzelovi do Olomouce, co překladatelkyni pro biblioteku, kterou chce vydávat pro mládež, a sice, jak soudím dlé prvního svazčku, co mi poslal, bude ta celá řada dlé německého vzoru „Prämienbibliotek“ od prof. Jarische. — První sv. se mi ale nelíbí — je to práce příliš zběžně zpracovaná, lichá, plna nezáživné pro děti morálky. — Inu budu-li už muset věrně toho se držet, nebude mne práce tuze těšit, ale co dělat, když budu mít jistý výdělek, musím to dělat jako pan nakladatel po řemeslnicku jen pro

ten výdělek. — S radostí bych ale pracovala, kdyby chtěl vydávat ty knížky dlé lepších, aby obsah byl užitečný, rozmanitý i v lahodné dětem řeči. Aby i z přírodopisu více tam bylo, i z historie, národopisu, zkrátka všestranné; někdy bych vpletla do toho původní povídku, jichž několik pro děti mám, ostatně z výborných spisů bych překládala. — Nevím ale, jak by se to p. Hölzelovi líbilo, neboť by mi musil dávat ovšem alespoň 8 f honorár, kdežto za ty řemeslnické bezdušné překlady snad ani 5 f nedá. To je prozatím moje naděje. — Náš Pospíšil, to je take pěkný kunt — z vlastenecké a čiré šlechtnosti vydává nyní moje báchorky; na archu mi ale utrhl 1 f, tedy jen 5 f — pak si strhl 30 f dluh za knihy, které jsem vybrala (největší příčina, že dluh ten tak narostl, bylo to, že jsem ty knihy rozdávala mezi sedláky okolo Domažlic, abych jim udělala chuť k čtení) — Dal mi v Červenci polovic napřed, a ostatní peníze dostanu až kdys, až budou báchorky všech 6 sv. dotištěny; 7 sv. netiskne, poněvadž má ještě 100 exemplárů. S tou novellou mám take kříž — několik těch kněhkupců Němců nevydávaji rádi cos českého, a ty čeští zase neradi platí. Jeden úd Matice myslel, že by ji mohla Matice vydat, — ale to by byla smělá myšlénka, k takové já se neodvážím a z té strany nebude se pomahat mladým sílám, to je jisto. — Celá ta novela ovšem není tak výborná. Je to tichý život venkovský; zvyky, obyčeje, svátky i pověry lidu v okolí Náchodském. Representantka tohoto staročeského života je Babička, v tiché domácnosti v kole vnoučat, které patří dceři, dceři v městě odchované. Kdo to četl, říká, že je to hezké — já to chválit nemohu. — „Cestopisní obrazy z Uher a Slovenska“ též bych ráda sestavila. — Zlomek byl v Lumíru. Mám mnoho pěkných, posud neznámých písní valašských, malý slovníček neznámých slov, pohádky, pověsti — ze Slovenska, které bych v to vpletla, by to nebyl holý popis měst, vrchů, krajiny a j. Věřte mi ale, když člověk sedí při práci a najednou mu napadne: „A co pak s tím? Pak to musíš nechat ležet, až

to konečně všecku zajímavost ztratí“ — to mi všechna chuť k práci přejde. Ach příteli, víte, co by moje touha byla? — Jen jeden rok, a ba půl leta jen moci cestovat po těch slovenských dědinách: ne v městech, ale v těch horských zákoutích, v těch osamělých vesnicích! Tam je pokladů, o něž se Vám ani nezdá! — A co by to stálo! — To jsou však marné naděje, musím si nechat chuť zajít prozatím. — Letos sotva že za bránu se podívám, a bylo by to potřeba tělu i duchu. — Přeju Vám ten výlet z Vídně, ten Vás zotaví, na zdravém vzduchu ztratíte bolesti, kde kterou máte; ten žaludek když neslouží, je zlá věc, na ten i já velmi trpím. Tu je potřeba zdravého vzduchu, studené koupání, dobře jíst, alespoň hodně masa, a prý i dobré pivo. To všechno najdete, zvlášť v Praze. Zde je blaze, kdo má peníze! — Tuze by mne to těšilo, kdybyste mne zde navštívil. — Mějte mne omluvenu, že Vás tak dlouho čtením zdržuju — mnohomluvení, ženská slabost! —

Děti moje vzkazují svoji úctu! — Srdečný pozdrav milé Vaší choti, políbek dítkám. — Zachovejte v přízni Vaši vždy upřímně Vás milující

přítelkyni

Boženu.

Z Uher žádné potěšitelnější zprávy.
Adressa moje. Ječná ulice, číslo 516/II. (To ale jen do Havla.)

ANTONÍNU MARKOVI

Velectěný pane!

Nemusím snad ani ujišťovat, že mne velikomyslný Váš dar velice potěšil. Díky, tisícere díky, ode mne i mé rodiny! Zaplat Vám to Bůh stokrát! Však by nebylo nazbyt i millionkrát. Kdo na takový způsob jmění svoje ukládá jako Vašnosti, tomu bych přála, aby zlato rostlo, kudy kráčí. Jen to jediné moje přání aby se vyplnilo, a bylo by mnohému spomožno, tak mnohý krásný plán nestavěl by se do větru.

Od mého manžela nemám dosud žádné potěšitelnější zprávy. — Pan páter Štulc byl tak velice dobrotiv, zaopatřil mi práci; k překládání řadu spisů pro mládež, které chce vydávat p. Hölzel v Olomúci. Již jsem tam psala stranu toho, myslím že se smluvíme. Byť i jen 4 f za arch dával, je to přece lépe než nic, když nebudu muset totiž ničeho přeměňovat, jinak by mi musel dát víc. —

My nemáme skoro žádných spisů pro mládež a já bych s radostí pracovala v tom, ale bude-li mi nařízeno odvádět práci jen tak po řemeslnickou dělanou, to ovšem nebude pro mne příliš radostné. Ale co dělat, ty páni kněhkupci myslí vždy více na svůj vlastní než na všeobecný prospěch; a spisovatel, který je v nouzi, ten musí chtěj nechtěj take jen myslit, jak by práci odbyl, aby neměl přitom škodu. Je to bída! —

Velmi jsem se těšila slyšíc, že je pni Petrovičová zde. Nezměnila se jen trochu; parné slunce srbské ji opálilo a učinilo ji tak choulostivou, že jí zde mrazí a skoro se ani nelíbí. Tak i Jozínek nechtěl ani do Prahy, když mu řekla, že ho zde nechá, už se mu Praha znelíbila. Zdá se mi, že i Vašnosti Prahu a drahé ty přátely navštívíte; to by mne velmi těšilo, kdybych

se zase jednou s Vámi shledala a popřáno mi bylo ústně se Vašnosti za dobrodiní mně prokázané poděkovat.

Přejíc stálé, nezkalené zdraví, zůstávám s nejhlubší úctou Vašnosti vděčná

služebnice

Božena Němcová

18 $\frac{6}{9}$ 54.

[ADRESA:]

*Jeho Blahorodí | Důstojnému, Velectěnému Pánu |
panu Markovi.*

JAROSLAVU POSPÍŠILOVI

V Praze 18 $\frac{17}{11}$ 54.

Mnohovážený pane!

Veliká potřeba donucuje mne prositi Vás, kdybyste mi několik zlatých ještě napřed dátí mohl na to, co ještě za báchor-ky k požadování mám. Nežádala bych to před ujednanou lhůtou, kdyby mne nouze k tomu nedoháněla. Nemám práci, za kterou bych peníze dostala, právě dohotovenou, a groše nemám v domě.

Račte si také rozmyslit, jestli byste chtěl s vydáváním bá- chorek pokračovat i 7 a 8^{mým} svazečkem. Jestli ano, přichys- tala bych na 8^{mý} sv. rukopis. Některý den zastavím se u Vás v krámě pro odpověď.

Chcete-li být tak laskav a vypomoct mi, račte dát peníze děvčeti, které Vám tento list odevzdává. Spolu prosím o 10 exemplárů 4^{ho} svazečku a o jeden exemplár všech čter, který račte připsat k oučtům.

S úctou Vaše služebnice

Bož Němcová

JOSEFU VÁCLAVU FRIČOVI

17/11 54.

Milý příteli!

Nemrzte se na mne, že Vás obtěžuju prosbou: nemohu si ale věru pomoct, neboť nemám krejcarů v domě. Nemůžete-li mi dát celý honorár, tedy alespoň něco zatím. Já vím, že Vám je snad tak zle o peníze jako mně, ale snad Vám snadněji bude vypůjčit si.

Kdybych nebyla v tak nuzných okolnostech, málo bych dbala, i kdybyste mi ničeho byli dát nemohli, ale když je člověk v nouzi, nemůže, co by chtěl, dělat.

Prosila jsem Bendla včera týhoden již, by Vám to vyřídil a spolu mne omluvil, ale on tuším málo dbá na přísloví: Slovo dělá muže. S úctou Vaše přítelkyně

Bož. Něm

ANNĚ HLAVSOVÉ

17. ledna 1855.

Milá slečno!

Prosím Vás snažně, jestli byste mi nemohla půjčit do neděle 5 f; mám je dostat od Friče ještě co honorár, a není doma, teprv v sobotu přijede, a já nemám krejcaru v domě.

Byla bych sama přišla, ale Vám se mohu vyznat — (jen Vám) — nemám střevíce. Nemějte mi to tedy za zlé. Děti jdou se vším napřed a žaludek a ostatní potřeby; — těch pár zlatých, co mi muž dát může, nikam nestačí a s tou literaturou je to také bídny výdělek, když musí člověk na ten krejcar čekat, jako na boží smilování.

Také bych se šla ráda poděkovat paní sestře za dobrodiní, co Karlovi prokazuje, a nikam nemohu. Jakmile se budu moci trochu spořádat, zajisté Vašemu laskavému pozvání zadost učiním.

Prosím Vás, slečno, nemějte mi za zlé, ale nevím, kam se obrátit.

S největší úctou Vaše

upřímná přítelkyně

Božena Němcová.

[ADRESA:]

Blahorodé | Slečně slečně Anně Hlavsové.

JAROSLAVU POSPÍŠILOVI

Velevážený Pane!

Jestli Vašnosti líbo, mohli byste mi rukopis „babičky“ poslat, abych opravila ty drobnosti, co ste mi řekli, a co sama ještě ráda bych připsala. —

Prosila bych take Vašnosti, jestli byste mi mohli ještě něco na honorár dát, když ne víc, alespoň 10 f. Mám něco k splácní, a nerada bych si peníze kde půjčovala. —

S úctou zůstávám Vašnostina

služebnice

Božena Němcová

18 $\frac{26}{3}$ 55.

[ADRESA:]

*Jeho Blahorodí | Pánu panu Jaroslavu | Pospíšilovi
zde.*

ALOISU VOJTĚCHU ŠEMBEROVI

18 $\frac{4}{3}$ 55. —

Velectěný příteli!

Velice mi divno bylo, když jsem tuty dni od pana Vrtátka slyšela, jako byste si stěžoval byl, že jsem Vám nepsala, zdali ty poslední peníze dostala jsem, čili nic. —

Hned jak mi je pan Vrtátko odevzdal, psala jsem Vám a děkovala se Vám i panu Doležálkovi; o pravém dárci jsem pomlčela z *jistých* příčin. Ono se zhusta stává, že listy naše čtány bývají i od lidí, kterým nepatří, tím vědomím člověk take psává, ale je to nehezky od těch lidí, když listy ani po přečtení na místo neodevzdají. Můj Bože, jestli i oni v nich ničehož nenajdou, co by je zajímat mohlo, ten, komu list patří, přece něco najde, není-li pravda? — Odpuste tedy, moje vina není, jako bych nevděčná byla; — však jsem už nejednou z hore uvedené příčiny do podezření nezdvořilosti padla. — Srdečné, vroucí díky za všechna, Vaším přičiněním mi prokázaná dobrodíní! Nemusím zajisté Vám se omlouvat, zdali jich hodna či nehodna jsem. — Ráda bych Vám psala něco potěšitelnějšího o našich okolnostech, bohužel ale že nemohu. Vše v starých kolejích; bůh milý ví, kdy se ta věc rozhodne a skončí. — Můj muž dostal dovolení odebrat se do Prahy a zde ukončení procesu očekávat; předešlý měsíc přijel. Myslila jsem, že bude pro nás lépe, ale naopak. Pro nás nemám víc od něho, než jsem měla dříve, příspěvky však leckteré, jež mi známé na stravu poskytly, odpadly. — On nejen že zde pro svoji osobu víc spotřebuje než tam, ale nemá ani za ten peníz tu stravu co v Uhřích, nepočítaje hostinnost, které tam učasten byl. Co nejhorsího ale, že tam alespoň *nějaké* zaměstnání měl, a zde prázdné nemá. Celý den sedí tedy doma, čte a kouří, zlobí se

neboť je to můj pevný úmysl každý rok na čas cestovat. Ach kdybych co muž jít mohla, nikoho bych neprosila o podporu, ale to nejde, já beztoho dost zkusím, ale to vše mne neodstraší. Já ovšem mluvím, jako bych měla kontrakt se smrtí, že si pro mě nepřijde, nuž ale na to nesmí člověk ustavičně myslet, dost času, když popadne za chřtán. Já vím, že ste přítel můj, že mne znáte a úmysl můj za přepjatý držet nebudete, proto se obracím k Vám; poraďte mi, kam se obrátit, a víte-li takového šlechetného podporovatele našich národních snah, který by mi ruku podal k tomu cíli, nuž tedy Vás snažně prosím, promluvte za mne slovo. Vy znáte, co nám třeba, znáte stav Slovenska a Slováky; snad by moje cesta i mnohých jiných prospěchů měla a mnohý kámen odvalila, který překáží sblížení. Skrze pas myslím že by se mi překážky nedělaly, udala bych příčinu dílem zdraví, dílem studie a ucházela se oň u samého místodržícího. — Kdyby možná bylo, ráda bych na začátku Června jela. — Abyste o tom nemluvil, jen kde by potřeba kázala, to myslím že i bez mé žádosti byste učinil byl! — O Klácelovi ani muk; před velikonocí jel skrz Brno známý, poprosila jsem ho, by se zastavil u něho, doufala jsem, že takovou cestou se nebude bát psát mi, ale on neměl ani tenkrátě upřímného pozdravu. Jen můj obraz mu ukázal. — Podivný to přítel! — Když mi rozpadnutí našeho přátelství napadne — skoro ho nenávidím — ale on je přece k politování. — Nyní dává prý hodiny, jež mu bohatě platí, — stává se skupým i pro svoje potřeby, by nashromážděl 20.000, — když loterie klame — co pak, nevím, kdo ví jaké ideji mu zase hlavou brousí. — Literárních novin mohla bych Vám psát dost a dost, ale ještě více klepů. — Zdejší literáti jsou odděleni ve více stran, než bývají parlamenty, a jako někdy ve francouzském konventu, tak ostře jedna proti druhé stojí, ba někdy se jako v maďarském sněmu perou a pohlavkujou. Někdy přilítne take pohlavek až z Vídně. — Jen kdyby z těch bojů pošlo jaké vítězství. Moje rodina je tak dalece zdráva a dou-

fám že i u Vás tak bude. Vyřídte od nás všech srdečný pozdrav milé choti; dítky líbám. — Píšte prosím Vás *záhy*, S úctou Vaše upřímná přítelkyně

Božena

Od mého muže Vám i dobrým známým uctivý pozdrav!

Vašnosti!

Budete se mrzet, já vím, že Vám píšu opět o peníze — ale nemohu si jinak pomoci. — Muž již dva měsíce nedostává plat, nepřišel mu posud výkaz z Uher, aby si ho směl zde vzdvíhovat, musím tedy já domácnost vydržovat. — Rád by si byl ty peníze někde vypůjčil, ale není možno. — Nezaplátila jsem posud činži a jiné poplatky, co na měsíc platím; — potřebuju 40 f. — Já myslím že se s počtem srovnáme, i kdybych přebrala; jinak-li moje práce za dobré uznáváte a se mnou v dobrém srozumění zůstat míníte? Muž mi řekl, že na ten článek do „Obzoru“ pro ten svazek nepočítáte? — Je mi líto, že jsem nemohla slovu dostát. — Dílem návštěva hosta z venku, dílem mrzutost a starost o ty materiální potřeby překážely mi v práci. —

Vzkažte mi po panu Jurenkovi, zdali ho chcete přece čili ne, — ale myslím že by muselo být *jedno* pokračování. — Nevezmete-li ho, dala bych ho Nebeskému. —

S úctou Vaše

Božena Němcová

18 ²³/₅ 55.

[ADRESA:]

Blahorodému | Pánu panu Jaroslavu | Pospíšilovi | zde. —

4/6 55.

Mrzelo mne sice, že si tak dlouho nepsal, ale znajíc Tvoji nepřemožitelnou nechuť k dopisování (či mám zrovna říci pohodlnost?) odpustila jsem Ti, aniž se hněvala. — Odpůštějme si, jakož i nám Otec nebeský odpouští — já jsem velmi shovívavá, to víš, take mi shovívání potřeba, abych si lásku známých a přátel udržela, neboť vy muži ste veskrz rozmarné, podivinské plemeno! — Dlé dlouhého mlčení předzvíдалa jsem, že práci moji nepřijmete, — nehněvám se — ; vydám to o sobě, snad nakladatele najdu. Pospíšil je špína chlap, s tím není pořízená, ale snad Bellmann, který dostal chuť k vydávání českých kněh a již začal se slovníkem Šumavského, kalendářem a od Nového roku i časopis vydávat chce. — Článek „o holubu“ též Ti poslat již nemohu, spisovatel myslel též, že již nechcete ničehož, dal ho tedy jinám. — Dostaneš po poště „Babičku“, dva sešity zatím. Pospíšil boje se, že bude kniha v celku drahá, vydá ji ve čter sešitech; — inu mně je to jedno, jen že mrzuté to zdlouhavé vycházení. — Ráda se podívám, jakou mi Ty kritiku o té idylle pošleš. Hynek mi již poněkud řekl, v čem jsem chybila, a já sama též, čtouc to nyní, chyby vidím, ale k opravení již pozdě. Budoucně budou snad práce moje take dokonalejší — je to první větší práce, a neměla jsem vždy ani pokojné mysle, k psaní. — Po Hynkové smrti, když na mne všechny těžkosti, choroba, zarmutek, bída, klam v lidech, jež jsem za přátele držela, — vše to když na mne doráželo a mysl moji tížilo, našla jsem v spisech svých listek, na němž poznamenán byl plán k „babičce“ již od tří let. Čtu, s větším a větším zalíbením, a jako nějaká fata morgana začne tu přede mnou vystupovat luzný obraz

malého údolíčka, do nejmenších podrobností, a v něm tichá domácnost Proškovíc rodiny, v níž babička hlavní osobou. — Nemohu to ani povědít, jak mne tenkrát zpomínka ta, unášejíc mne z trudu života do utěšených dob mládí, umírnila, potěšila. S chutí pustila jsem se do práce; libost moje na osobě babičky je vinna, že jsem na ostatní osoby méně se ohlížela a tak je nelíčila, jak by se patřilo. Take panuje v babičce přílišná leckdes rozvlácnost, a mnohé, mnohé ještě chyby má, ale jak jsem již řekla, po druhé s něčím lepším se vytrasím. — Chybí, milý Ivane, vyšší vzdělání u mne, pak bych mohla již nyní lepší práce podávat, ale tak jsem musela bídě se domahat toho, co vím, a skoro jen sama sobě vše děkuju. — Ale co není, bude — sílu mám i vůli, proč bych zoufala, — že se ještě mnohému nenaučím, co mi třeba vědět? — Zvlášť cestovat musím, a chci ještě letos někam se podívat. Poznat a popsat co možná zevrubně národní život Slovanů, toť můj účel, a k tomu nevyhnutelně třeba očitého přesvědčení a zkušenosti. —

Až budeš číst v „Perlích“ „Karla“, píš, jak se Ti líbila, v tom způsobu psány i „Drotari“ — co jsem chtěla vám poslat. — Mužovi se nelíbí, že se tak zcela oddávám spisovatelství, raději by viděl, abych virtuosní hospodyní byla, — nahlížím, že bychom šťastnější byli a že on šťastným se cítit nemůže, nemaje ženu, jak by si jí přál, ale nemohu si pomoci — není to prázdné slovo, věř, že nemohu — v hospodářství jsem pouhý bezdušný stroj. Já musím psát; když jsem mnohdy mrzutostí nebo starostí sklíčená, jak sednu k psaní, zapomenu vše a žiju v jiném světě, ba někdy zapomněla bych na jídlo i na spaní, kdyby mi dali. —

Ovšem jsou take dni, kde pranic nepíšu, že mám hlavu jako zabeďněnou, anebo jako nyní, když mne touha pohání pod širé nebe, kde bych se celé hodiny nejraději v zeleni válela a nic nedělala, leda se rozkošně bavila s někým, kdo mně mil. Vid' Ivane, Božena je lehkomyšlná; ale přej jí tu lehkou mysl,

kdyby té nebylo, ona by dávno nežila, — anebo v blázinci. — Jsou i u mne, brachu, chvíle, kde omrzlost světa každý jiný cit zapuzuje. —

Proces mého muže posud neukončen — vlastně nerozhodnut — a toužebně již na to čekáme. — Jak se to rozhodne, to nevíme ovšem, ale doufáme, že snad ne zle, an nemají zač trestat. Děti mám tak dalece zdravý, Karel, co je zahradníkem — sesílil za ten rok, co při práci je, ku podivu. —

Těším se, že i Ty i rodina Tvoje zdraví ste; přeju Ti take tu pohodlnost Tvoji, ale kdyby to mohlo být, vyštípala bych Tě z ní přece trochu —

Nyní máš snad práce trochu s Koledou, ne? — Noviny, co by Tě mohly těšit, zajisté Ti Hynek sděluje, beztoho to za mnoho nestojí. Slyším, že i v Brně má almanach vyjít, velmi skvostný — je tomu tak? — Buď zdrav a pamatuj na upřímnou Tvoji přítelkyni

děla, — a dám to též do Museum. Lambel dal ten slovníček, jež, jak vidím, nejvíce od ... jsou ovšem jen zrníčka, ale najde se hospodář, který ... skládá na jednu hromadu. Naučila jsem se také znát na Píle faráře Loučeka, sbíratele starých kněh; má vsutku znamenitou sbírku kněh, zvlášt staré české knihy. Pošle mi katalog, možná že i některou v Museum nemají, a rádi by mu odkoupili. To je originální člověk, slovenský Vlček et Krolmus, neboť první sbírá knihy, druhý hmotné starožitné věci, jinak jsou si ale v podivinství rovni, že jim sotva páru v Čechách, leda by chyběl do té trojice Louček.

Nyní tedy o něčem jiném. Přiloženě posílám „Babičku“. Račte ji přijmout tak upřímně, jako je dána. Neočekávejte ani román, ani novelu stylu francúzskeho neb německého, jen prosté líčení našeho českého života, psané pérem neučným. Nejsemť já honěná v školách vysokých, institutech a pensionátech — kde se dívky naše všemu učí, jen tomu ne, co jim třeba, — já vyrostla v samotě venkovské mezi dobrými lidmi, kteří mne nechávali růst, jak se bohu líbilo. Jak jsem vyrostla, tak jsem vyrostla! Prozřetelnost boží se o mne postarala; nadala mne srdcem zdravým, v němž vře láska k člověčenstvu, kusem fantasie, a pak mne prohnala školou všelikého utrpení. Tak jsem se stala tou, kterou jsem, a ačkoliv mne mnohdy touha po vědění po vesmíru by proháněla, přece spokojím se i s málem a tu malou část vděčně podávám na oltář mé vlasti. Kdo více dostal, ať položí víc! — Píšte mi, jak se Vám tyto moje obrázky českého lidu líbily, jsemť věru na Vaši kritiku dychtivá. A zdalipak se bude milé paní sestře „Frušce“ líbit? Pojmenování — „paní sestra a pán brat“, jak jsem to v Gemeru slyšela, se mi líbí; ačkoliv ti lidé, kteří se tak vespolek jmenují, též nepomní na smysl toho slova, které vybízí k rovnosti a lásce bratrské, přece alespoň zní upřímněji než to milost- a jemnostování, které na ty přihrádky v společnosti lidské pamatuje, někdy velmi směšně. Ale my to nepřep-

děláme; jen když se strefí lidé souhlasící, měli by ty formálnosti odhodit. — Protož mi to nemějte za zlé, že píšu tak zcela prostě a upřímně, já sice trefím též titulovat, ale vadí mi to u lidí, s kterými bych ráda mluvila jako se svými. Ostatně nemyslete, že sem taká republikánka, že bych s každým si bratříčkovala, — já bych ani za uherskou krajinu nechtěla být mnohého člověka „paní sestra“, ba já zastávám i šlechtu — ale šlechtu ducha a srdce. A tu ať najdu v haleně neb zlatém rouchu, vždy se jí ráda pokloním — ostatní je holá forma, malované nádoby prázdné. — Ale já Vás tu nudím reflexemi, o kterých i Vy přesvědčen ste, a posud jsem se nezeptala, jak se od té doby, co jsem Lehotu opustila, máte? Doufám, že zdrávi ste, a když se ta mrzutá historie na dobrý konec obrátila, že i spokojenější. A jak se má stařenka, Vaše paní matka? Už to tak s ní bude jako s tou babičkou: — půjde spát na věčný pokoj. Ale blaze, kdo se dočká takového věku a ku konci říci může: „nežil jsem nadarmo“. Neptám se, jestli na mne zpomínáte, choť Vaše dala mi důkaz, zpomínajíc posud na Lamblovci, že neumíte tak záhy zapomínat. Zajistě paní sestra často řekne Katušce neb Ance, co asi ta paní robí? „Eh, ba robí — sedí v malém pokojíku jako v kletce — píše aneb cos jiného v domácnosti robí, a když se podívá oknem do malé zahrádky, ohražené vysokými múrami domů, tu by si přála křídla sokolí, aby se mohla přes ně vznést do oblak a zanést až k těm pěkným vrchům na Březovú třebas, nalykat se zdravého vzduchu, nabažit krásného pohledu — a pak se podívat do Lehotské fary, kde jí přálo tolik dobrých duší! Neumím já povědít jako mnozí, jak co cítím, ale věřte, že nezapomenu přátelské Vaše pohostinství a že nejen zpomínám denně, ale i ráda o Vás mluvím. Od Lambly mám vyřídít srdečný pozdrav; s ním si často o Vás sklepeme. Potřeboval by nyní nějakého „korenia“, je chudák churav, nejspíše od toho nezdravého vzduchu, ve kterém vždy být musí, — a nedělal by si prý z toho nic, kdyby musel zůstávat třebas v ho-

Tak to napiš a budeš vidět, jakou bude mít Fiala radost, to mu zajisté žádný učedník mimo Kodyma nepsal tak. — Po druhu si to ale napišeš sám. — To víš, dej si záležet, on to bude ukazovat. Tím zapomene na vše. On je přece hodný a zasloužil si to o[d] tebe. — Napiš adresu a já to zapečetím oblatkou zde. —

A nyní buď zdrav, hochu milý, a bůh tě opatruj. Vstávajíc léhající myslím si na Tebe, co as děláš, a myšlenky moje často tě po zahradě provází. — Jen zůstaň hodným a já budu šťastná. — Až budeš psát, napiš i listek Tátovi, aby se nehněval. Aidě dej ten listek, až po druhu budu psát a Marii taky — ale pospíchám. Je zde z Domažlic jedna, musím odpovédít Nance Bělohradskejch, taky tě pozdravovala. — Ty mne všude najdou. — Pozdravuj všechny naši srdečně. — Líbáme tě všechny — a já tě v duchu objímám. Buď s Bohem! — Je půlnoc — ty asi dobře spíš, a já na tě myslím. — Jen si nestýskej — buď pilný a pozorný — abych měla z tebe radost, až na podzim přijedu, a mnoho dobrého o tobě slyšela.

Tvá upřímná matka

B

Že Hana umřela, nevěděla jsem — Beyrová je k psaní lenoch! —

Piš už pod mojí addressou.

JANU HELCELETOVI

V Praze 18 19/6 56. —

Drahý Ivane! Nehněvej se, že ti tu povídku tak dlouho neposílám; příčina je ta, že jsem chtěla porto uspořít. Známy jeden chystá se už dávno do Brna, vždy: „pojedu, již pojedu“ a posud nejede, donucen k tomu okolnostmi. Tak se stalo i Čelakovskému, který Ti s sebou rukopis posílá. — Myslím ale, Ivane, že jsem si mohla zásilku ušetřit, ne snad protože byste jí nevzali, ale že je dlouhá. Šlakovitá věc, že já se dám mnohdy zavést k zbytečné rozvláčnosti. — Přečti si to — ač není látka ani vypracování právě nic zvláštního, myslím přece, že by se to hodilo. Dovolím ti také, co zbytečného, vynechat, neboť na Tvůj úsudek mohu se spolehnout a vím, že mě nebudeš ani chválit ani hanět bez příčiny. — Tedy chceš-li si to zkrátit, zkrat, aby to bylo, jak si přeješ, né-li ale, pošli mi *hned nazpět*, — dala bych to někam jinám, to víš že člověk od literatury se živící hrozný bidák. — Spolu Ti posílám, kdyby povídku jsi nepřijal, „dvě pohádky slovenské“, které jsou hezké a orig[in]ální, jen nech i ty slovenské výrazy v řeči, jak jsou. — Myslím, když ne jedno, že budeš moci upotřebit druhé; — neboj se však, že bys mne urazil, nepřijma ničeho, věz, že já této marnosti prosta jsem. — *Jestli* si povídku ale necháš, tedy Tě prosím, bude-li Ti možná, abys mně alespoň část honoráru napřed dal. Nemusím se tuším omlouvat, proč to žádám; — podržíš-li ale jen pohádky, tedy to nech, neboť ty beztoho málo obnášet budou. Chtěla jsem ještě jednu přidat, ale nevím, jestli beztoho již pohádky nějaké nemáš. —

A jak se máš, milý? — Já se o Tobě dovidám jen u Hynka — a to vždy jen když Ti úd rodiny přibude neb ubyde, mně to Hynek oznámí. — Že ale zdrav jsi, to s potěšením slyším. —

Moje okolnosti se o mnoho nezměnily, — leč že jsem našla v pni hra. Kounicové příznivkyni, která se chce co možná o *moje* materielní blaho starat. — Již jejím přičiněním vyjednáno, že pojedu na začátku budoucího měsíce ven do Poříčí na Sázavě, tři míle od Prahy — kde mohu tři čtyry měsíce pobyt, i s dvěmi dětmi (chlapec ovšem teprv o prázdninách přijde ven). Až se vrátím, chtěji tuším cosi vyjednat, abych měla v domě jedné hraběnky svobodný byt, teplo a *moji* stravu — a za její společníci platila. — Take chtěji vymoci pro mne lepší honoráry. — Nu nevím, jestli ty krásné plány, jež by mi ovšem samostatné postavení slibovaly, se uskuteční, já se, abych Ti upřímně řekla, ani z toho netěším, poněvadž se mi to zdá nemožné, abych já kdy z té bídy života vylezla a bezstarostně, alespoň spokojeně živa být mohla. Přijímám však vše s vděčností, tím radší, an je to dáma, která umí dát, aby člověka tím neponížila, — a věř mi, Ivane, — to není každému dáno. Nic, pranic, žádné odříkání, žádné strádání nebylo mi obětí, ale když jsem mnohdy takovéto ponižování snést musela pro rodinu — to mi bylo tuze trpkou obětí, a posud mi krev vře, když zpomenu. Ale k čemu o tom mluvit —

Karla mám v Němcích v Saganech — kde je i matka i sestry a bratří, — je v knížecím parku pomocníkem a má 15 f CM měsíčně. Zde byl poslední čas trochu lehkomyšlný, ale tamodtud slyším vše dobré. Cizina mysl m že mnohý škvár z něho vytríbí — je mladý ještě 16 let a take doufám v jeho zdravé nezkažené srdce. — Dory jede se mnou ven, take není ještě úplně zdráva. Jarouš chodí do třetí třídy, ráda bych, aby od budoucího kursu do reálky vstoupil. — Muž je tu ještě, přišlo mu sice z Vídně, aby o službu žádal, jak bude místo se 700 f uprázdněné v německé provincii; žádal také do Vídně, Štyr. Hradce a Terstu, — ale posud nedostal odpověd, bezpochyby že není místo uprázdněné. Zůstane zde do prázdnin, poněvadž ven se mnou nesmí, a pak chce do Vídně a tam trochu šturmovat. Má nyní platit nějaké zastaralé taxy a Vorschuszy, a

nedostává již po dva měsíce skoro nic. Je to divné živobyťi mezi námi, Ivane, — někdy je mi ho líto a dělám si předhůzky, že jsem tak příkrá, — a když zase povážím tu jeho slabost, nečinnost, tu nesvědomskou lehkomyšlnost, zhnusí se mi. Já hledím, aby měl, co potřebuje, a kdybych měla, dala bych mu ještě více, žijeme v pokoji, ale bez radosti. — A když je někdy mrzutý, jsem ticha a myslím si, vždyť on má pravdu, že se mnou šťastný není, — že nemá se mnou pražádnou radost, nyní, kde by mu bylo té rozkoši potřeba, aby se rozveselil, neboť *tato* povinnost manželská je u něho základ všeho, a tu právě si nemůže ani hrozbou ani prosbou vynutit. Pro takového člověka jako on je to ovšem hrozná věc a já se divím, že mne návidí, ale ono ho to ještě více dráždí, a tak bůh ví jak by to dále mezi námi bylo, kdyby nebylo rozloučení. — Snad až bude zaměstnán, přijde do staré koleje, a *nemaje mne* před očima, bude dělat, co dříve dělával, a i u mě *snad smaže* čas nepřemožitelnou ošklivost, která mi nedá poslouchat, co páni páteři prikazují. A přece bych ráda někdy v tom chrámu Venušiném obětovala, oh velmi někdy toužím a všecku sílu sebrat musím, abych se přemohla, ale to víš, člověkem být a člověcký cit ukázat nazývá svět hříchem. Hynek mi ovšem nevěří, jemu zdá se to nepochopitelné, abych já majíc dosti k tomu příležitosti neužívala ani s mužem, ani s kým jiným, čeho si tělo přeje a co k životu úplnému náleží. A přece je tomu tak, a výše roku již! — Že prý bych byla blázen! — Možná, ale mám se snad kompromitovat, to by mi ještě více nadali, — já si jen lonského roku trochu zauličníkovala, — aniž to vše mělo hlubší podstaty, — a dost jsem zkusila od jedovatých hub. — A pak, já neznám ani jednoho muže, kterému bych si troufala říci: „Popřej mi rozkošné chvíle v tvém náručí“ — každý by mi řekl „jdi hříšná Magdaleno!“ — já myslím, že bys i *Ty* za zlé to pokládal mně i každé ženě, jak tedy jiný. A konečně co je do všeho, kde není jakási harmonie neb zalíbení vespolné. — Roboty jako roboty! — Dobře ještě

že mám tolik zaměstnání a že mne podobné myšlenky nemohou dlouho pronásledovat. — Zdráva tak dalece jsem, ale slabá a nemám zdravou barvu, což přičítám přílišnému sedění. Venku se snad zotavím. A kam ty letos hodláš? Nenavštívíš Prahu? Kdyby se tak stalo, přijela bych těž — mám dostavník tamodtud též zdarma a leckdys se do Prahy podívám snad. Hynek snad pojedje do Gmunden a to mu věru zavídím. — Já chci na podzim do Pruska k matce a těším se na Dráždany, ačkoliv jsem tam již byla, přece jsem z obrazárny málo získala, an jsem všeho všudy dva dni se tam zdržela. — Chtěla bych jednou s Tebou někam, Ivane, a myslím že bychom dobře spolu vyšli. — Ty si naříkáš, že stárneš, Ivane, ale neděje se to jen Tobě. Kdybys mohl mne nyní lépe seznat, viděl bys ten rozdíl, jaká jsem a jaká jsem byla, když jsi mne po prve viděl! Ivane, tenkrát jsem byla velmi divá a nerozumná — a kdybychom byli v jednom místě bydleli — byla bych sebe i Tebe nešťastnými učinila, věř. Já posud nesnesla bych vedle sebe jiné, mající stejného se mnou práva, a jakž tehdáž! — Dobře, že jsme se málo viděli, tak se alespoň mezi nás nic nevetřelo, co by nám památku pokalilo, a památka na Tebe je mi tak milá, že Ti to povědít nemohu. To několikrát potkání se s Tebou jsou sladké melodie, které člověk putuje světem tu a onde zaslechne a které se mu tak do mysle vryjou s veškerou svojí lahodností, že ho po celý život provází. — Mladá jsouc, tropila jsem hříčky, v hrdém nerozumu odmítla jsem mnohé šlechetné srdce, ale nyní je mi toho líto. — Já vidím nyní, že to přece jen nejkrásnější a bez ušlechtilého srdce (aneb citu) že nespasí ani rozum, učenost, krása, ani což jiného, omámit může to vše, i mne ty vlastnosti u mnohých omámily, ale netrvalo to dlouho a nezůstalo po tom v srdci ani památky — ale kdy i srdce mne zajalo, tu zůstala i stálá památka. A tak u Tebe, Ivane! —

Jak se Ti líbí *Pohorská vesnice*? Či jsi ji nečetl? — Nevím, jak bys spokojen byl. Byla bych Ti ji poslala, ale nevyjednala

jsem si exempláry, myslíc, když to jako pokračující svazky vychází, že by mi to nerádi udělali, a tak jsem si i těch několik pro domácí koupit musela. — Nyní pomalu sestavuju „Cestopisné obrázky z Uher“ a mezitím musím některé menší věci pracovat a pohádky psát, poněvadž jich ještě mnoho mám a ráda bych s tím pokračovala. Hraběnka miní je vydat na vlastní útraty skvostně a v Lipsku by je rádi do němčiny překládali. Já se ale o takovou slávu, mít jméno v německé literatuře, nederu, a věř mi, Ivane, jakkoli bych co ženská trochu té marnosti mít měla, že jí nemám za mák — vždy se stydím, když mne muži jako ku p. Palacký chválí, protože přece jen vím, jak málo vím a mohu, při svých nedostačitelných vědomostech. — To plánům o větších dílech, když v hlavě se snovají, vždy zasadí smrtelnou ránu. — Píš tedy, Ivane, *hned*, prosím Tě, ale píš, a kdybys poslal, pošli vše pod addressou Hanuše, víš proč. Pozdravuju Tebe i milou Tvoji rodinu.

Buď zdrav a pamatuj mile na Tvoji

život ubíjí a svět k smrti rmoutí! Mnohému se snadno řekne — kdo nepracuje, ať nejí. Blázen takový si myslí, že když může švec s prázdným žaludkem ušít botu, že i spisovatel může román ukovat, za nějž mu pak nabídnou chudou odměnu. Věřte mi, příteli, kdyby mi nešlo o ty děti, šla bych sama někam sloužit, ale dokud nemám děti zaopatřené, musím trpět. Jak je mi bolno, když vidím své děti chodit v záplatovaných šatech vedle dětí bohatých rodičů!

Odpusťte, že si Vám tolik stěžuji nad neblahými poměry, ale mám ve Vás velkou důvěru a pak chci Vám naznačit, jak můžete být šťasten, že jste z takových poměrů unikl. Byl to šťastný tah a já budu do smrti litovatí, že jsem se již tehdy nerozhodla, když jste odjížděl a i můj manžel byl svolný odjetí do Ameriky. Byla bych si již do této chvíle ušetřila mnohou hořkou chvíli a zbavila se těchto bídných poměrů. Dnes již nedbám, jak to s námi dopadne, jsem odhodlána na všechno, ani té nebezpečné cesty přes moře bych se neobávala, jen když bych mohla děti přivést do země jistější budoucnosti, sama se spokojím třeba s okoralým chlebem.

Buďte zdrav, milý vlastenče a náš příteli, zdravte ode mne milou Vaši manželku a děti a všechny naše dobré české lidi ve Vašem okolí a prosím, vzpomeňte si též na nás dopisem. Žijte šťastně v té nové vlasti a nikdy nelitujte toho, že opustil jste rodnou zem, že žijete v cizině — vlast je všude tam, kde jsou lidé jednoho jazyka a jedněch mravů a snah.

Vám vřele oddaná

Božena Němcová.

SYNU KARLOVI

28/8 Já nevím, Karle, co si o tobě pomyslit již; tak jsem tě prosila, abys brzy psal, a ty si přece zase všechno za záda kladeš, přece jsi jen náramně lehkomyšlný, mluv si co chceš. A je to nešetřnost; to by tě nezabilo ani na penězích, ani by ti to mnoho času neubralo, kdyby si každý měsíc list napsal — a kdybys jsi čas si uměl rozdělit, zajiste bys všechno postihl; ty ale nikdy skutkem nevyplníš, co sám sobě a co jiným slibuješ, a to není daremné. Já se tě konečně o všechny ty daremné klepy a pletichy neprosím, abys mi to popisoval, piš, co se tebe týče a tvého zaměstnání, a k tomu tuším nebude třeba tak velikého rozeměšlení ani času. Předlož si to dobře, mám-li pravdu nebo ne a zdali to mohu od tebe všim právem žádat, a pak si pamatuj tolik, že já tebe budu tak nechávat čekat na naše listy, jako já se načekám na tvůj! Vlastně jsem to měla vždy dělat, když ty tak málo dbáš, abys o nás se dověděl, neměla bych já take o tebe dbát. — Pan Dr Lambl je na cestách, musí dávat do Novin vědecké články, musí psát referáty zdejším doktorům, musí všude prohlížet musea a ústavy pro choré, všechno popsat, nesmí se take nikde dlouho zdržet, a přece si to musí tak zařídit, že píše každý týden domů a jinám listy, je-li živ a zdrav. Kýž bys ty jednou tak daleko to přivedl, abys uměl s časem tak hospodařit jako on. — Nám se vede velmi zle, a posud jsme v Praze všickni. Již chtěl táta ject do Bydžova a do Vídně, ku konci předešlého měsíce, a jak by byl odjel, an také právě i Jarouš měl brzy zkoušky si odbyť, chtěla jsem i já s dětmi ven, ale přišlo do toho něco, čeho by se byl nikdo nenadál. Pan Havlíček, co přijel z Brixenu, vždy churavěl, ale žádnému se nesvěřil, až mu bylo tuze zle; tu přijel do Prahy, ale

nebyla již pomoc. Měl tuberkule; poslali ho ještě do Šternberku, ale nebyl tam dlouho, museli ho odvézt sem a tu skončil 29/7. Měl pohřeb právě prvního tento měsíc. Jak nám všem bylo, můžeš si pomyslit, a jaký to byl pohřeb, — přes 4000 lidu bylo — až z daleka z venku přišli. Až jednou ti to popíšu. — Jakou ale zlost měla policie a jak na všechno pásli, to si také můžeš pomyslit! — Já tam byla, před i po smrti u Havlíčka, umřel take u Jarošů, jako jeho paní; matka jeho stará tu byla, a že neměla nikoho k sobě, byla u ní já. Na pohřeb jsme ovšem také šli, kdo by se zdržel. — Po pohřbu ale, když si táta šel pro passirschein, ale žádný mu nechtěli dát, nevěděli jsme proč, až byl třetí den volaný, a tu byl vyslýchán. Bylo to proto, že šel na pohřeb Havlíčkův, co státní úředník, a že prý dal někomu ceduli (parté). — Vlastně chtěli ale vědět, kdo ten slavný pohřeb řídil, ani nevěřili, že by ti lidé byli přišli všickni o své vůli, a to věděli, že by p. Jaroš nemohl tolik peněz na to obětovat. Táta ovšem neřekl nic o jiném, on se zastával jen sám, že to není nic trestuhodného, že byl na pohřbu, že bylo více úředníků, kněží i vojáků, ale to nebylo nic platno, oni měli zlost, že nemohli jiného vytrestat, tedy chytli za hlavu, ke komu měli kousek práva. Odsoudili tátu, aby byl 8 dní zavřen. — Táta ovšem proti tomu rekurroval, a nyní nevíme, jestli to prominou zcela a jen Verweis dají, anebo přece bude muset na nějaký den se nechat zavřít. To je věru jen čest, v takovémto pádu. — Každý spíná ruce, nad touto libovůlí a bezprávností, ale což je to platno, my za to odnesem. Ubohý Havlíček, né dost na tom, že ho umořili, ještě po smrti se budou za něho na jiných mstít. Pakáz hanebná. Táta se nad tím trápí, a já bych se ráda nechala sama zavřít, kdyby to mohlo být; on se bojí jen o to, aby mu pak, když byl od policie trestán, nevzali i tu pensí. Já ho těším a vymlouvám mu to, ale sama tomu také nevěřím a jen se tak v sobě žeru. — Toť je jisto, že já také nyní ven nemohu, ale musím hledět, aby děti ven přišly, je jim toho potřeba. Císařskou

službu kdo ví jestli táta dostane, pochybuju — konečně není oč stát, oni pronásledování nenechají, a nejráději by byli, kdyby všem Čechům mohli krky zakroutit. — Nyní má dostat táta službu v Bydžově co městský duchodní, ale kdož ví jestli mu to policie nezkaží. Přátele se nyní musejí starat, aby dostal buď dobrou privátní službu, anebo abychom mohli odtud pryč. Jestli se naše plány podaří a zde se nic vhodného nenaskytne, abychom mohli žít neodvisle, pak musíme buď do Ruska, nebo do Ameriky. Byl tu Cenefels, rozloučit se, také jel do Ameriky, jestli splní, co slíbil, tedy půjdeme z jara za ním. Jisto to ovšem není, ale konečně, byt bychom i dost těžko odcházeli, nic jiného nám nezbyde. V takovém ukrutném otroctví a pronásledování žít, je věc hrozná, tam alespoň můžem žít jako lidé, a zde to snad věčně trvat nebude. — S penězi máme také bídu, z Brna mi ještě honorár neposlali, a zde co jsem měla, je pryč, byla činže, a tak jsem dala poslední. Na sebe potřebujem tolik, že ani nevím co dříve, co jsi odešel, nekoupila jsem na sebe ani nit, jen Doře mantilu bílou a střevíce, Jarouš chudák nemá kusa kalhot na neděli, vždy ty černý, a já nemám dobrý střevíc. Můžeš si myslet, jak mi tak okolo srdce je, a ještě to musím skrývat před tátou, aby se tuze netrápil. Co je to všechno platno, ať je táta divný, on je přece Váš táta, a je rozšafný muž, a on je přece jediný, který nás neopustí, kdyby nás všickni opustili. Chyby má každý, já je mám také; a táta musí také mít se mnou trpělivost, on by si také přál, abych byla jiná, a kdyby měl nyní bohatou ženu, také by mu bylo lepší, ale což platno. Jeden musíme ustoupit, aby byl pokoj, a já nemohu to od něho žádat, poněvadž jeho povaha dlé toho není. On musí také za mne trpět; na mne si přece netroufají, a rádi by mně nějak ruce svázali, abych se nemohla hnout, a tak alespoň kde mohou tátu stiskujou, a tím ovšem i mne. — Já vyhlížím velmi špatně, a nechci ani říct, jak mi je; koupat se již ani nemůže, je velmi chladné ošklivé počasí ustavičně a deštivo, ven nemohu a mrzí mne mezi lidé. —

Marjanka je ještě u nás; Boženka jí umřela; půjde ale záhy do Děčína sloužit. — Jarouš měl dosti dobré třídy, 4 eminence. — Pilz je v Kosří, jak jsem ti psala, a má naději dostat se ke Klamovi za zahradníka samostatného do Fridlandu. — Pan Fiala se vždy na Tebe ptá; piš mu alespoň pár řádek. Ten kluk Kummer je vyhnán, okradl pánovi peníze a jednomu spomocníkovi 10 f CM, službu co dostal, a za jeden den v kavárně 8 f CM utratil. To je neštěstí, takové dítě! Albert tě pozdravuje, to je dobrá buhta hoch, vždy se ke mně hlásí a ptá se na Tebe. Tuto psaní *hned spal*, víš proč. Naším řekni co chceš; pozdravuj je všechny, líto je mi to na ně, že jsou takoví nersdeční ke mně; nejlepší je spoléhat se na sebe samého a na nikoho jiného. Já pomalu nebudu věřit žádnému, ani vlastnímu, každý člověku jen lítost dělá. Pana Venziga Böhmische und Slowakische Märchen vyšly v Lipsku už, jsou tam i ty ode mě, možná že je také někde uvidíš a moje jméno v nich. Honorár mi ještě nedal. Pan Šťastný je v lázních a bude se ženit. Pan Mňouček je již ženat zase a pan Zap se take ty prázdniny ožení, také pan Valenta se oženil. Pan Dr Lambl bude profesorem ve Würzburku a snad se již do zimy odstěhuje, nyní cestuje na státní útraty do Londýna, Paříže a zpátky přes Itálii. Děti i táta tě líbají mnohokráte. Také Hanušovic se na tebe ptají a vyřídili pozdravení. Já tě líbám mnohokráte a objímám v duchu, a prosím tě zůstaň hodný, ale také šetrný k rodičům, proto piš. Tvá upřimná

m

Adressu piš jen do Štěpánské ulice. Čís. 647. na mě

zítra budu toužebně na Vaši odpověď čekat, jestli Vám nějaký dobrodinec napadne, který by mně mohl pomoci na ten čas.

S úctou zůstávám Vaše

Božena

SESTŘE ADÉLE

V Praze 21. listopadu 1856.

Má milá Adélo! Tvůj dopis mne nekonečně potěšil, třebaš mne lítostivě naladil. Smutné jsou poměry, jaké vládou v naší rodině, nikdo nemůže říci: „Já jsem šťasten!“ – a přece není mezi námi jediného *zlého* srdce! Ty a dva bratři můžete ovšem ještě býti šťastni, leč s námi třemi je už konec. Marie opravdu mohla by býti nejspokojenější, kdyby dovedla zušlechtiti ducha, jedině tím mohla by se osvoboditi a učila by se lehčeji nésti pouta, která ji budou tížiti vždy víc a více. Pamatuj si, Adélo, manželství může býti nebem, kde je láska a vzájemná úcta, mění se však v peklo, jakmile klesne ke sprostotě. Bohužel je to tak u Marie a částečně i u mne! Vdala jsem se jednak z vlastního nerozumu, jednak z dobře míněného přemlouvání matčina a Němcova. Adélo, v osmi dnech svého manželství plakala jsem první své slzy – hořké to slzy! Jak krásným, jak nádherným představovala jsem si žití po boku *milovaného* muže, leč *ten* život *mně* určen nebyl! To jen viděla jsem velmi záhy, ačkoliv málo jsem znala svět a byla dosud mladá, že naše povahy se k sobě nehodí a že mezi námi nikdy nemůže býti pravý soulad. To také nastalo a v mém manželském životě naskytlo se velmi mnoho smutných zlovuků. Z počátku nebyla jsem ještě tak rozumná, abych našla pravý tón, a tak cítila jsem své neštěstí tím hlouběji. Zbyla mi jediná vášeň – láska k mým dětem, a pro tu trpěla jsem výsměchy, všechny sprostoty, pro tu obětovala jsem se otroctví, jež je často mnohem horší než otroctví v Americe. – Leč všechno dospěje jistého stupně, pak nadchází krise; tak tomu bylo i u mne – když jsem byla nejnešťastnější, vzešla mně krásná hvězda lásky – jako poutníkovi,

tápe-li v temnotách! Ta mi zasvitla na cestu a té jsem následovala. Byla to poesie, již neštěstí jako zázračný květ ve mně k životu probudilo! Ta jediná oslazuje mi život a já zasvětila jsem se jí na věky! Ona naučila mne lidi milovati, ona zabránila, že jsem nikdy neutonula ve sprostotě života, a ona lepším učinila mé srdce, zušlechtila mou mysl. Ona také zjednala mi poklid v manželství. Pracemi svého ducha stanula jsem na stupni, že mohu býti pro svou osobu od muže nezávislá, zjednala jsem si úctu všech snaživých lidí; jsouc trpělivá a shovívavá k chybám lidí, za několik obětavých služeb z lásky získala jsem mnohé družné srdce. Můj muž mne nyní ctí, ba on mne z celé duše miluje — a kdyby bylo možno, aby v mém srdci ochladla úcta a láska znovu se ujala, mohlo by to dobře dopadat, — leč bohužel — srdce nedá si poroučeti — a jenom rozum přimlouvá se za něho a přátelství, vyplývající z dlouhého návyku — —

Ó Adélo, co jsem se nabojovala, co protrpěla, než jsem došla tak daleko, jak jsem! Nikomu bych toho nepřála z vás, je k tomu třeba mnoho duševní síly, mnoho lásky k lidstvu, aby člověk v boji tom nepodlehl! Má milá sestro, takových bojů duch tvůj ještě nezakusil a — je nakonec lépe, nezvíš-li toho nikdy! A víš-li pak, který to milý obraz byl, jenž mne stále jakoby sladký čar obetkával, po němž jsem stále toužila, jako po ztraceném ráji, víš to — ?

Mé krásné mládí, sladká samota, ve které jsem žila, prosté vychování, jakého jsem požívala, krátce ideální dívčí život, ta čistá, krásná poesie, ráj našeho života — to to bylo! Nikdo z vás nevidí milé Ratibořice tak krásnými jako já! Vy vidíte v nich jen prózu skutečnosti, mně zůstaly rájem! Každý kámen, každou květinu vidím ještě, jak byly, dokud jsem byla děvčetem, děvčetem plným obrazivosti — (o které matka neměla ani tušení) — a ty dítětem. Pamatuješ se ještě, jak jsem tě na zádech vláčela, když jsem šla do Skalice, a jak jsi pro mne plakala a se mnou chtěla, když jsem šla z domu — pamatuješ

ještě na ty časy, kdy jsem byla tvojí „panímámou“. — Říkám to stále, a vím to, tvé srdce je hluboké a tvůj duch není mrtvý! Proto se, děvče, bojím, že i ty jednou budeš trpěti; proto zkoumej, dříve než se na věky oddáš! Pravím-li *zkoumej*, věz, že tě mám za rozumné děvče. Ó, kdybys byla u mne, Adélo, jak krásně bychom žily, často toužím po cítící duši! Učila bych tě leccemus, čeho ti nikdo říci nemůže! A zde bys také našla spíše duši, jež by ti rozuměla a tvé srdce i mysl výše cenila než zlato a pozemek. — Ale to je nadlouho nesplnitelné přání; co by si matka bez tebe počala? Ale na návštěvu přijed' — a přijedeš-li, doprovodím tě domů! — Cos mi psala o mladém muži [...], to jsem nevěděla; Karel mi ničeho nepsal, ale to je přirozené, co se ti zdá přetvářkou, a častěji se stává, že se srdce dlouho klame. Ale odpovídá to také Tvé povaze, že se k němu nemůže přikloniti, sama hrdost tomu zabraňuje, i kdyby srdce chtělo, pravda-li? Ach, a pak nevzdělaného muže — raději žádného! A o ostatních mi nic nepíšeš, o kapelníkovi? — Proto se mi zdá, jako by ti na něm *více* záleželo, uhadla jsem? — A co je s Beyerem? Byl zcela vážně ze srdce vyrván? Dejž bůh, staneš-li se jednou muži družkou po celý život, abys našla takového, jenž má srdce, jaké měl náš otec, to je to hlavní, a při něm budeš vždy šťastnější než při bůhvíjaké učenosti, cti a titulu a bohatství! — Cos uvedla o Marii, je smutné a bude to as ještě smutnější, nemůže jinak býti při takových letorách a náruživostech a při tak nepatrném vzdělání na obou stranách. Kterýsi básník porovnal manželství s nadouvacím polštářem — a říká toto: „Manželství je buď vším nebo ničím. Dělbá náklonnosti a vroucnosti není možna. Je-li učiněn průlom do nich, třeba sebemenší, je to jako s nadouvacím polštářem, který někdo jehlou propíchl. Všechnen vzduch unikne tímto *nepatrným* otvorem, jenom líné, těžké tělo zůstává, a *co je činilo lehkým a měkkým, je provždy to tam!*“ — Pamatuj si to! Ubohá Marie! I u ní je nadouvací polštář dávno propíchnut a zbylo jen líné, těžké tělo! — Buď ubezpečena, budu ml-

četi; dítě moje, znám tolik – tolik příběhů srdce, mnohem – mnohem smutnějších! – Máš-li srdce plné, sedni a piš, a vždy si ulehčíš, a v srdci Tvé „panímámy“ je to dobře uschováno! Víím, co to je milovat, znám odříkání. Pročpak nemá Marie tolik důvěry ke mně, aby mi častěji upřímně psala? Vidím, že budu nucena také zase jednou všechny vás uvidět, abych se s vámi sblížila, jinak se mi příliš odcizíte – a miluji vás přece všechny tak vroucně! – Josef je také k politování – ovšem vina je na něm, ale to je právě smutné, že člověk je stvoření, které tak podléhá okolnostem a náruživostem. – Co mi píšeš o Karlovi, dělá mi starost, a prosím, usiluj dobrými slovy o to, aby byl zvedenější a zanechal své hloupé pýchy; je mi to u mladého člověka protivné. – Teď, má dobrá, milá sestro, pěkně jen spoř na cestu, a až zde budeš, vynasnažíme se, abys byla veselá a spokojená, – a třeba by to bylo jen na několik dnů – život radostí dává po málu – a jen bolestí na stohy! –

Líbám tě mnohokrát, a vždy se potěším, věnuješ-li mi sesterskou důvěru. – Žij blaze!

Tvoje Betty N.

NB. Na tvůj obraz se těším! – Soudíc dle Tvého rukopisu, jsi asi pěkné, půvabné děvče, a jasnou mysl máš, i poesii! – Ano, to všechno vyzívá z těch jemně črtaných písmenek! –